

FREDRIKSTAD TINGRETT

DOM

Avsagt: 29. juni 2017 i Fredrikstad tingrett.

Saksnr.: 16-134753TVI-FRED

Dommer: Sorenskriver   Arnfinn Agnalt

Saken gjelder: Tvist om kyststi som går forbi eiendommen gnr. 42,
bnr. 245 i Hvaler

Ellinor Synnøve Eriksson

Advokat Camilla Mickelson Lous
v/advokatfullmektig Victoria Steen
Svendsen

Per Ove Eriksson

Advokat Camilla Mickelson Lous
v/advokatfullmektig Victoria Steen
Svendsen

mot

Hvaler kommune v/ Ordføreren

Advokat Cathrine Aulie

Innledning:

Saken gjelder tvist vedrørende kyststi som går forbi eiendommen Leifebakken 6, 1683 Vesterøy, gnr. 42, bnr. 245 på Spjærøy i Hvaler.

Framstilling av saken:

Ellinor og Per Ove Eriksson (heretter benevnt som Eriksson) har den 22. august 2016 tatt ut søksmål mot Hvaler kommune v/ ordføreren (heretter benevnt som kommunen) med påstand om at allmennheten ikke har rett til å ferdes over eiendommen gnr. 42, bnr. 245 i Hvaler. Videre hevder Eriksson at kommunen skal pålegges å fjerne skilting og kart som viser kyststi over eiendommen/langs eiendommens grenser.

Opprinnelig var det tre kamerater som bygde hver sin hytte i området tidlig på 1960-tallet. Tidligere eier av Erikssons eiendom var Bjørn Sandli, som hadde hytte på stedet. Grunneier i området var Leif Jensen. Jensen søkte i 1986 Hvaler kommune om fradeling av ca. 600 m² av gnr. 42, bnr. 25. Av møtebok, datert 4. november 1986 fremgår følgende:

Leif Jensen, Sydengen, 1674 Vesterøy.

Søknad om fradeling av ca. 600 m² av gnr. 42, bnr. 25.

Kjøper: Bjørn Sandli

Med søknaden følger kart i mål 1:5000.

Den omsøkte tomt ligger ved Sydengen på Spjærøy.

Tomta er bebygd med bolig.

Innstilling til vedtak:

Søknad om fradeling av ca. 600m² av gnr. 42, bnr. 25 godkjennes.

Det forutsettes at veien som går forbi boligen ikke følger med ved fradelingen.

Det forutsettes at også Hvaler jordstyre godkjenner søknaden.

VEDTAK: Søknaden godkjennes.

Bygningsrådet ønsker at grensene minst går 4,0 m. fra bygningene på tomten, og bygningsrådet forutsetter at grensene krysser atkomstveien og til fjellfoten.

Det forutsettes at veien holdes åpen for allmenn ferdsel.

Søknaden må også godkjennes av jordstyret.

Bjørn Sandli bygde om hytta til bolig, antagelig på slutten av 1970-årene eller på begynnelsen av 1980 årene. Sandli bodde i boligen i ca. ti år.

Eriksson overtok den aktuelle eiendommen fra 1. mai 2004. Etter det som er opplyst av Eriksson hadde boligen da stått tom en periode. Eriksson flyttet fra Tromsø til Spjærøy på Hvaler etter at de overtok eiendommen. Eiendommen er på 1 289 m² og ligger ca. 130 meter fra sjøen. Kyststien forbi eiendommen går utenfor et gjerde, som Eriksson har satt opp. Kyststien ligger ca. 4½ til 8 meter fra bolighuset og garasjen og går inntil fjellfoten. På fjellet rett ovenfor Erikssons eiendom ligger det to hytteeiendommer, gnr. 42, bnr. 25,

feste nr. 76 og 77. Det ligger også flere hytter lenger inn på fjellet. Erikssons bolig og terrengforholdene medfører at de som benytter kyststien må gå tett opp til Erikssons eiendom og gjerdet som er anlagt. Eriksson har gjort gjeldende at allmennhetens bruk av kyststien er så sjenerende for dem at de ikke kan oppholde seg utendørs i særlig stort omfang, og at det er belastende fordi solforholdene på eiendommen er best på den siden av boligen på ettermiddagen.

Den 21. juli 2004 søkte Eriksson om tillatelse til å sette opp lévegg og gjerde på eiendommen, og ba om at det ble unntatt fra søknads- og meldeplikt.

Hvaler kommune besvarte søknaden samme dag. Vedtaket lyder slik:

Vi viser til tilsendt henvendelse vedrørende oppsetting av levegg og gjerde på eiendommen 42/245 på Sydengen.

I henhold til forskrift om saksbehandling og kontroll i byggesaker § 5 pkt 3 mindre tiltak finner vi å kunne unnta fra saksbehandling vedrørende en levegg på inntil 10 meters lengde med maksimal høyde på 1,80 meter og innhegning/gjerde mot veg med en høyde inntil 1,5 meter.

Vi bekrefter å ha mottatt melding om at skilt i strid med frilufsloven er fjernet.

Etter at Eriksson overtok Leifebakken 6, har Eriksson foretatt omfattende rehabilitering og oppgradering av eiendommen. Den 30. april 2008 fikk Eriksson byggetillatelse av Hvaler kommune for tilbygg og utendørs nedsenket svømmebasseng.

I 2014/2015 fikk Hvaler kulturvernforening i samarbeid med Norges Speiderforbund, styret for Folkets Hus på Spjærøy og Hvaler menighet tildelt 85 000 kroner fra Østfold fylkeskommune og Gjensidigestiftelsen for merking av turveier og stier på Spjærøy. For å få utbetalt beløpet, måtte Hvaler kulturvernforening inngå avtale med grunneierne i området der det skulle settes opp retningskilt og karttavler. Leder i Hvaler kulturvernforening, Paul Henriksen, tilskrev i 2015 grunneierne i området Sand, Basto og Sydengen på Spjærøy om dette. Brevet er udatert. Av brevet fremgår bl.a. følgende:

I det aktuelle området fra Sand, Basto og til Sydengen er det kun snakk om mindre merking av allerede etablerte turveier. Merkingen vil skje etter de samme retningslinjene som for Kyststien for øvrig nedfelt i Merkehåndboka utarbeidet av bl.a. Norsk Turistforening og Friluftslivets Fellesorganisasjon.

På vegne av Hvaler Kulturvernforening ber jeg om at vedlagte avtale undertegnes og returneres til undertegnede enten i mail eller post.

Avtalen lyder slik:

Mellom Ellinor Synnøve Eriksson som grunneier av eiendommen gnr/bnr. 42/245 i Hvaler kommune og Hvaler Kulturvernforening i samarbeid med Norsk

Speiderforbund, Folkets Hus, Kystmuseet Hvaler, Hvaler Menighet og Sydengen velforening.

1. Hvaler Kulturvernforening, i samarbeid med ovennevnte organisasjoner, gis rett til å merke opparbeidede stier/turveier i utmark. Dersom stien berører innmark, avtales det i punkt 9.
2. Hvaler Kulturvernforening, i samarbeid med ovennevnte organisasjoner gis rett til å merke stier/veier i henhold til vedlagte kart. Stiene/veiene merkes med staker/påler og blå merker på fjell og trær i tråd med standard for Kyststien. Det etableres informasjonstavler på følgende eiendommer: Gnr. 42/17 Norsk Speiderforbund, Gnr. 42/47 Folkets Hus, gnr. 42/183 Hvaler Kulturvernforening (Kystmuseet), 42/280 (Hvaler Kommune (Brottet) og 42/35 Hvaler Menighet (Spjærøy kirke).

Tilrettelegging av merking skal utføres i henhold til anbefalingene i Merkehåndboka, utgitt av Den Norske Turistforening, Forbundet KYSTEN og Friluftsrådernes Landsforbund.

3. Hvaler Kulturvernforening og samarbeidspartnere gis rett til, og har ansvar for, å vedlikeholde merkingen og de innretninger som er anlagt som ledd i denne. Gjør denne merkingen det nødvendig å felle trær evt. gjøre andre endringer av betydning, skal dette avtales spesielt med grunneier.
4. Grunneiers næringsutøvelse begrenses ikke av avtalen. Før igangsettelse av arbeid som vil vanskeliggjøre bruk av stien/veien, skal grunneier varsle Hvaler Kulturvernforening, som om nødvendig sørger for informasjon til brukerne.
5. Det ytes ikke erstatning til grunneier for tiltak som omfattes av avtalen.
6. Denne avtalen gjelder for 10 år og fornyes automatisk for 10 år ad gangen dersom ingen av partene har sagt den opp ett år før avtaleperiodens utløp.
7. Ved opphør av avtalen plikter Hvaler Kulturvernforening å fjerne anlegg, skilt og andre innretninger med mindre annet avtales.
8. Eventuelle tvister om forståelsen av denne avtalen skal avgjøres ved voldgift ihht reglene i tvistemålsloven kapittel 32.

Spesielle forhold:

9. ---

Eriksson har ikke skrevet under avtalen med Hvaler Kulturvernforening om bruk og merking av kyststien.

Eriksson tilskrev Hvaler kulturvernforening v/ Paul Henriksen i e-post den 30. juli 2015. Fra e-posten siteres bl.a. følgende:

Vi snakket med deg tidligere på kommunehuset på Skjærhallen ang. turløype som er lagt over vår eiendom og du skulle komme å se om det gikk å legge om denne. I

tillegg snakket jeg med Laila Rød på kommunen (på tlf men dessverre "kollapset min tlf så jeg fikk ikke snakket ferdig med henne), men ifølge henne var dette privat anliggende og det var du som hadde ansvaret for stiene, så vi måtte snakke med deg om dette.

Da vi ikke har hørt noe fra deg sender vi nå en mail ang. turstien da det etter at dere var å satt opp skilt på stien har eskalert med trafikk her, og slik kan vi ikke ha det. Det er blitt så ille nå at vi ikke kan sitte ute på øvresiden lenger. Det går folk forbi så og si nesten hele tiden, det er rene skjære Storgata og slik kan ingen forlange et det skal være. Det er også folk som har kjeftet på oss fordi våre hunder bjeffer når de går forbi, og det er når våre hunder er innenfor gjerdet og folk går på vår eiendom.

I tillegg er det rene Tour de France når det gjelder syklistene. De kommer 8 - 12 stykker på rekke og rad og har sånn fart at det ikke er forsvarlig å være i veien. De tar ikke hensyn i det hele tatt.

Leder i Hvaler Kulturvernforening, Paul Henriksen, besvarte Erikssons e-post samme dag. Herfra siteres:

Viser til mail i dag om kyststien over deres eiendom i Leifebakken.

Først kort om bakgrunnen for kyststiprosjektet og vår (Hvaler kulturvernforening - Hhrf) rolle i dette prosjektet. Dette er et prosjekt som vi har stått som initiativtaker til, og fått økonomisk støtte til, via Østfold fylkeskommune. I dette prosjektet samarbeider vi med flere organisasjoner herunder Sydengen vel. Målsettingen har vært å veilede turfolket på stier og tråkk, et behov vi har sett vokse fram bl.a. gjennom utleie av to kystledhytter. På den 7,5 km lange rundløypa på Spjærøy betyr det at stien er merket på eiendommer eiet av Statens Vegvesen, Hvaler kommune, private organisasjoner (f.eks. Speiderforbundet i Tredalen, Stiftelsen Dypedalsåsen og Brottet eiet av Hvaler kulturvernforening), hyttetomter og tomter eiet av fastboende. Totalt dreier dette seg om noe i overkant av 20 grunneiere som det nå er inngått avtale med om merking, Traseene som er valgt, er alle angitt i Hvaler kommunes kartverk. Det er m.a.o. ikke merket på veier/stier som ikke allerede er angitt for bruk av allmennheten. Dette gjelder også stien inn mot fjellet på deres eiendom i Leifebakken 6.

Som initiativtaker til prosjektet ønsker vi at dette skal være til minst mulig sjenanse for grunneiere av hus og hytter. I så måte står vi selvsagt ved løftet om å sette opp skilt på to sider av deres eiendom, skilt som oppfordrer til å vise hensyn, bl.a. ikke sykling, forbi eiendommen. Her er Velforeningen på Sydengen og Hkvf enig om å få på plass skilt så snart dette er praktisk mulig. Ferietid hos leverandøren av skilt til dette prosjektet har beklageligvis så langt forhindret dette. Vi jobber imidlertid ut ifra å få dette på plass i løpet av august. Velforeningen på Sydengen og Hkvf vil selvsagt dekke kostnadene ved denne merkingen. Som en viktig del av dette prosjektet, ønsker vi som nevnt over å inngå avtaler om merking med den enkelte grunneier. Skulle dere ikke ønske å inngå en slik avtale, er dette fullt mulig. Dette vil imidlertid ikke hindre folk i å benytte en sti som gjennom år har vært benyttet, og som er angitt i kommunens planverk, slik tilfellet er med den aktuelle traseen.

Når det gjelder en mulig endring av traseen over eiendommen, så vil det ikke bli tatt initiativ fra Hkvf for å endre denne. Som frivillig organisasjon, vil vi til enhver tid kun forholde oss til det som er angitt i kommunens kartverk. Hvorvidt Sydengen vel,

eller dere som grunneiere, vil ta initiativ her, vet jeg jo ikke, men et tips kan være å "spille inn" et forslag til ny trase for stien i forbindelse med den pågående rulleringen av kommuneplanens arealdel. Jeg vet at fristen for innspill er gått ut, men tror likevel at kommunen vil ta imot, og vurdere, et mulig slikt innspill. En inntegning i et kartutsnitt av alternativ sti, og en begrunnelse for dette, er i så fall det som er nødvendig. Merk et slikt innspill "innspill til rullering av kommuneplanens arealdel".

Eriksson tilskrev Hvaler kommune den 20. august 2015, hvorfra bl.a. siteres:

Jeg var i kontakt med deg tidligere på tlf. ang. sti på vår eiendom. Da min tlf. "kollapset" fikk jeg dessverre ikke snakket ferdig med deg.

Vi var i kontakt med Paul Henriksen og han ba meg ta kontakt med deg. Han sa at han skulle komme å se på muligheten til å legge om stien, men da han ikke dukket opp sendte vi han en mail, se vedlegg 1. Vedlegg 2 er svaret vi fikk tilbake og vedlegg 3 er svar fra Sydengen vel.

Det eneste Henriksen ville hjelpe oss med var å få ordnet skilt som stod at det var sykling forbudt over eiendommen og de skulle settes opp i løpet av august, men disse har vi ennå ikke sett noe til. Men slik som enkelte oppfører seg når de går/sykler forbi her, har vi ingen tro på at de vil bry seg om et skilt.

Da jeg snakket med deg på tlf. sa du at stien alltid hadde gått over eiendommen her, men dette er det flere som har benektet. De sier at stien har gått i grensen plantefelt/skog nedenfor eiendommen. (Se vedlagt bilde).

Knut Sandmo er en av disse (Sydengen vel). Han har prøvd å få åpnet den gamle stien tidligere igjen, men det var heller ingen da på kommunen som ville hjelpe han.

...

Vi har vært å gått turtraseen rundt og slik vi har sett det er det kun vi som må ha stien rett over vår hustomt. Dette syns vi er merkelig da det kun er vi som er fastboende langs denne traseen, og vi har sett at det er alternativer for å legge om stien. I tillegg ser vi at noen hytteeiere har satt opp port og stengt igjen for ferdsel nedenfor kyststien, selv om de bare er noen uker der på sommeren. (Se vedlagt bilde).

Den 2. desember 2015 skrev Eriksson til Fylkesmannen i Østfold angående kyststien. Fra brevet siteres:

Vi kjøpte en eiendom i Hvaler kommune i mai 2004. Huset ble bygd som hytte, men tidligere eier Bjørn Sandli fikk kjøpe 1288,9 m2 tomt og søkte om boplikt og fikk dette. Bjørn Sandli anla da vei fram til huset og daværende grunneier (Leif Jensen), sa at folk kunne bruk denne.

Bjørn Sandli solgte eiendommen til Dag Kjelland i 1992 og han fikk dispensasjon av kommunen å bruke det som hytte. Han solgte eiendommen til oss i mai 2004 ba han ikke fikk forlenget dispensasjon. Før han fikk solgt stod det tomt her i 3 år før vi flyttet hit, og tidligere hyttenaboer fortalte oss at folk hadde til og med gått på terrassen når de gikk gjennom eiendommen.

Fylkesmannen besvarte Erikssons henvendelse den 26. januar 2016. Fra svaret siteres følgende:

Hvorvidt kyststien ligger i innmark eller utmark, har vi ikke grunnlag for å ta nærmere stilling til. Vi viser i den forbindelse til at tvil eller uenighet om hvorvidt et grunnstykke skal regnes om innmark eller utmark kan grunneier kreve at kommunen uttaler seg om, jf. Frilufsloven § 20 bokstav a. Dersom man ønsker en rettslig bindende avgjørelse av spørsmålet, må dette avgjøres av rettssystemet".

...

I henvendelsen til oss ber dere om Fylkesmannens hjelp til å stenge deres eiendom for offentlig bruk. Som redegjørelsen vår ovenfor viser, kan vi ikke ta initiativ til slik stengsel. Denne myndigheten er tillagt kommunen. Vi håper imidlertid at redegjørelsen ga en oversikt over de regler som er relevante for deres eiendom.

Hvaler kommune henvendte seg til Eriksson den 9. februar 2016. Fra brevet siteres følgende:

Hvaler kulturvernforening, Sydengen Vel m.fl. fikk i 2015 tilskudd via Østfold fylkeskommune til å lage en kultur- og kyststi på Spjærøy. Det påpekes at det her ved å lage kyststier snakk om å merke eksisterende stier, og ikke om å anlegge nye.

Eksisterende stier ble merket med skilt og informasjon, og ble godt mottatt av de fleste.

Kommunen mottok i august 2015 en henvendelse pr. telefon og senere et brev fra dere 20.08.2015 hvor dere gav uttrykk for at dere ikke ønsket kyststien der den var anlagt. Vi mottok flere henvendelser og ble til slutt enige om å ta en befaring. 26.10.2015 befarte vi (to fra kommunen) og dere området og lovet å se på alternative traseer. Kommunen henvendte seg til Hvaler kulturvernforening og avtalte en befaring med dem for å se på alternative traseer.

Befaringen fant sted 16.12.2015, med representant fra kulturvernforeningen, to fra Sydengen Vel og en fra kommunen. Representantene fra Sydengen vel lovet å ta kontakt med grunneier. Vi har fått tilbakemelding om at det er gjort og at grunneier vil være med på befaring i mars/april2016.

Historisk sett er eiendommen deres gnr. 42 bnr.245 utskilt fra Sydengen gnr. 42 bnr.16 som en hyttetomt. Eiendommen ble senere omdisponert til bolig. Da eiendommen var og ble brukt til fritidsformål hadde den ikke opparbeidet bilveg fram og stiene gikk fra hytte til hytte. På grunn av at terrenget er bratt ved deres eiendom gikk stien over deres tomt og videre mot Basto/Sydengen.

Denne stien har blitt inntegnet på kart ut fra flyfoto og dermed gitt grunnlaget for at denne traseen har blitt valgt til kyststi i dette området. Etter to befaringer i området er det klart at denne traseen er den beste ut fra terreng. Ellers er området bløtt og vanskelig framkommelig. Det er dyrka mark og juletrefelt som må krysses og det må anlegges ny sti i urørt terreng.

....

Dette betyr at hva som skal regnes om hustomt ikke følger eiendomsgrensen. I inneværende sak kan man derfor ikke legge eiendomsgrensen til grunn.

Det er på det rene at det her dreier seg om en sti med lang tids bruk. Det vises her til brev fra kommunen av 30.06.2004:

Hvaler kommune har bragt i erfaring at det er satt opp skilt med gjennomgang forbudt på en sti som går over Deres eiendom gnr./bnr: 42/245 på Sydengen

Tiltaket er av en slik karakter at det kan være i strid med friluftsløven § 13 som sier: Eier eller bruker av grunn må ikke ved stengsel eller på annen måte vanskeliggjøre den ferdsel som er tillatt i denne lov, med mindre det tjener hans berettigede interesser og ikke er til fortrensel for allmenhetens ferdsel.

...

Selv om det i brevet ikke uttrykkelig er skrevet at denne stien ligger i utmark, er dette lagt til grunn for å kreve ulovlig skilting fjernet. Opprinnelig var dette en hyttetomt i utmark, og bruken av stien var godt kjent ved kjøpet av eiendommen.

...

Man må derfor tåle mer ferdsel jo nærmere strandområdene man bosetter seg. Det er også tidligere gitt tillatelse til å oppføre et gjerde for å skille sti og gårdsplass for å avdempe dette.

...

Det er i nåværende sak ingen klare alternativer til plasseringer av stien.

...

Opprinnelig var dette en hyttetomt i utmark, og det var naturlig at stien gikk inntil fjellfoten, mellomberget og hytta. Dette har gitt opphavet til stien. En bruksendring fra fritidsbolig til bolighus vil på et generelt grunnlag ikke uten videre omgjøre utmark til innmark. I dette tilfellet går stien som nevnt i utkanten (og utenfor) gårdsplassen.

Det legges derfor til grunn at stien går i utmark.

Eriksson henvendte seg på nytt til Hvaler kommune den 3. mars 2016. Fra Erikssons e-post siteres:

Du skriver og at stien er blitt inntegnet på kart ut fra flyfoto og dermed gitt grunnlag for at denne traseen har blitt valgt.

For det første så har den opprinnelige stien gått nedenfor vår eiendom (dette kan bekreftes av Knut Sandmo, Sydengen vel), og etter hva vi har hørt, så er det en annen sti som har gått enda lengere ned (langs sjøen) og gjennom gården til Stray. Denne er det jo flere som bruker i dag, da det ikke bor noen der og nesten aldri er folk der heller.

Vi fikk heller aldri vite noe om at det gikk en sti over eiendommen da vi kjøpte her, dette ble verken opplyst før eller etter kjøp og heller ikke stod det i

eiendomsprospekt. Tidligere hyttenabo fortalte at folk brukte hele eiendommen som gjennomgang, helt inn med garasjedør og til og med oppe på terrassen gikk de. Dette fikk vi vite av hyttenabo nesten en måned etter at vi var flyttet inn, og vi flyttet nesten 200 mil herfra og var ikke kjent her i det hele tatt.

Skiltene som ble satt opp i 2004 var det en mann på Hvaler kommunen som ga oss tillatelse til å sette opp, så disse skiltene var ikke satt opp ulovlig, slik du påstår.

...

Du sier og at det i nåværende sak er ingen klare alternativer til plasseringer av sti. Det finnes to andre alternativer til sti i dette tilfelle. Den ene plassen har dere jo vært på befaring og skal på. nytt igjen, og her har jo den gamle stien gått tidligere. Det andre alternativet er jo å legge stien gjennom gården til Stray, der er det jo så å si aldri folk. Dette sa vi jo til Laila Rød, hun svarte da at det gikk ikke da de ville få stien rett utenfor ytterdøra!! Da vi sa at det var jo det vi hadde, svarte hun ikke.

Hvaler kommune har for øvrig i brev av 15. juni 2016 til Advokatfirmaet Steenstrup Stordrange DA opprettholdt sin tidligere vurdering om at stien er utmark. Brevet er et svar på advokatfullmektig Tina Hovlands brev av 23. mai 2016.

Hvaler Kulturvernforening har for øvrig satt opp skilt ved kyststien på begge sider av Erikssons eiendom. Det fremgår av skiltene: "Vis hensyn ved passering av eiendommen – gå av sykkelen."

Den 26. mai 2016 ga Hvaler kommune Eriksson pålegg om fjerning av stein på sti over eiendommen. Det ble også varslet tvangsmulkt, dersom steinene ikke ble fjernet. Etter det opplyste etterkom Eriksson dette pålegget.

Problemstillingen i saken er om kyststien går i innmark eller utmark, jf. frilufsloven § 1 a. Dersom kyststien ligger i utmark, jf. frilufsloven § 1a andre ledd, har allmennheten rett til å ferdes på stien i henhold til frilufsloven § 2. Videre vil det foreligge hjemmel for å merke stien i medhold av frilufsloven § 35.

Eriksson tok ut stevning mot Hvaler kommune ved ordføreren den 22. august 2016. Hvaler kommune har i tilsvar av 16. september 2016 lagt ned påstand om frifinnelse og tilkjennelse av saksomkostninger.

Det er utvekslet flere prosesskriv i saken. Hovedforhandling ble gjennomført 25. og 26. april 2016. Ellinor og Per Ove Eriksson forklarte seg. Videre ble det avhørt sju vitner. Retten foretok også befaring av eiendommen Leifebakken 6, den aktuelle kyststi og de omkringliggende eiendommer.

Ellinor Synnøve og Per Ove Erikssons påstandsgrunnlag:

Eriksson mener at kyststien over deres eiendom går over innmark, jf. frilufsloven § 1a, slik at allmennheten ikke har rett til å ferdes over eiendommen og at stien heller ikke kan

merkes som kyststi. Prinsipalt gjøres det gjeldende at stien går over Erikssons gårdsplass, subsidiært at den går over Erikssons "hustomt", atter subsidiært anføres det at stien går over "liknende område hvor allmennhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrengsel for eier eller bruker".

Allmennheten har ingen ferdselsrett over Erikssons eiendom. Den omtvistede stien går over "innmark", jf. frilufsloven § 1a. Frilufsloven § 3 fastslår at i innmark kan enhver ferdes til fots i den tid marken er frosset eller snølagt, dog ikke i tidsrommet fra 30. april til 14. oktober. Denne ferdselsretten gjelder likevel ikke på gårdsplass eller hustomt mv. hvor allmennhetens vinterferdsel vil være til utilbørlig fortrengsel for eieren.

Stien går over Erikssons gårdsplass og er plassert slik at den går over inngangspartiet til eiendommen. Dermed vil stien bli omfattet av de øvrige alternativer i frilufsloven § 1 a.

Den aktuelle sti er anlagt svært nær Erikssons bolig, på det minste kun 4½ meter fra hus eller annen bebyggelse på eiendommen. Avstanden fra kyststien til boligen og terrengforholdene medfører at de som benytter kyststien ferdes på høyde med Erikssons uteplass og vinduer, slik at de har direkte innsyn til uteplassen og huset. Dette fører til at bruken av uteplassen på vestsiden av Erikssons bolig er vesentlig forringet. Innsyn til huset fra de som benytter kyststien oppleves som svært sjenerende for Eriksson. Det anføres at allmennhetens ferdsel over eiendommen er til "utilbørlig fortrengsel" for Eriksson. Det medfører at ferdsel til fots i den tid marken er frosset eller snølagt ikke er tillatt, jf. frilufsloven § 3. Eriksson har telt antallet personer som passerer deres eiendom en sommerdag, og det er opp mot 200 personer. I tillegg er det mange som sykler på stien til alle døgnets tider. Eriksson opplever allmennhetens bruk av stien som utilbørlig fortrengsel for seg og sine.

Retten må foreta en objektiv vurdering av terrengforholdene i Leifebakken. Det avgjørende er hvordan terrengforholdene var i 2004. Prinsipalt hevder Eriksson at stien går over deres gårdsplass, jf. frilufsloven § 1 a. En naturlig språklig forståelse tilsier at gårdsplass er et visst område utenfor boligens inngangsparti. Etter Erikssons vurdering strekker tomten seg frem til fjellfoten ved eiendommen. Stien er plassert slik at det er naturlig å betegne den som en del av gårdsplassen.

Stien går også over Erikssons hustomt, jf. frilufsloven § 1a. Man må derfor ta hensyn til Erikssons private sone. Ekteparet Eriksson opplever stien som et inngrep i sin private sone. Utgangspunktet om at man må tåle mer i strandsonene kommer ikke inn her. Som det fremgikk under befaringen ligger bebyggelsen på en fjelltomt ca. 130 meter i luftlinje fra sjøen.

Det har for øvrig betydning at Erikssons bolig er en helårsbolig. Familien Eriksson er de eneste fastboende i området. Ulempene for Eriksson som eier av helårsbolig er åpenbart større enn for en bruker av en fritidsbolig.

Betegnelsen kyststi er også misvisende. Det er anlagt en rundløype på Spjærøy som ikke kan oppfattes som en kyststi. I realiteten dreier det seg om en vanlig tursti.

Eriksson gjør videre gjeldende at det foreligger alternative ruter for ferdsel i området. Dette må det tas hensyn til ved rettens vurdering. Det ble påvist alternative stier under befaringen. Dette må også tas med i betraktning ved rettens vurdering i saken her. Alternative områder for å anlegge stien er over udyrket mark og skogsområder. Hvaler kulturvernforening har ikke motsatt seg noen alternativ trasé for stien. Heller ikke Sydengen vel har motsatt seg det.

Eriksson mener at vilkårene for alders tids bruk og hevd ikke er oppfylt. Den påberopte ferdselen på stien har ikke hatt tilstrekkelig omfang eller varighet. For at disse vilkår skal være oppfylt, må det ha vært lang tids bruksutøvelse, brukerne må ha vært i god tro og bruksutøvelsen må ha hatt et visst omfang. Kravet om lang tids bruk er ikke oppfylt i saken her. Videre går stien så nær huset til Eriksson at godtrokravet ikke er oppfylt.

Det må også tas i betraktning at bruken av stien er svært tyngende for Eriksson og siden det foreligger andre alternativer for atkomst/stien, må det vurderes.

Det foreligger således ingen rett på eiendommen fra før, stien går over innmark og allmennheten har ikke ervervet rett til ferdsel over eiendommen ved alders tids bruk eller hevd.

Ellinor Synnøve og Per Ove Erikssons påstand:

1. Allmennheten har ikke rett til å ferdes over eiendommen gnr. 42, bnr. 245 i Hvaler.
2. Hvaler kommune pålegges å fjerne markering i kart som viser kyststi over eiendommen gnr. 42, bnr. 245 i Hvaler.
3. Ellinor Synnøve og Per Ove Eriksson tilkjennes sakens omkostninger.

Hvaler kommunes påstandsgrunnlag:

Den omtvistede stien har vært etablert og blitt benyttet i lang tid, og lenge før Eriksson kjøpte eiendommen i mai 2004. Dette er bekreftet av at det ble stilt som vilkår at "veien holdes åpen for allmenn ferdsel" i henhold til Hvaler bygningsråds fradelingsstillatelse av 4. november 1986. Dette viser at allmennheten allerede hadde en etablert ferdselsrett i området da eiendommen ble godkjent fradelt.

Erikssons etablering av gjerdet rundt eiendommen er i strid med fradelingsvedtaket. Kommunen påla derfor Eriksson å fjerne gjerdet. Alle tiltak som hindrer allmennheten i å ferdes på stien vil være i strid med bygningsrådets vilkår.

Saken gjelder spørsmålet om en sti i Hvaler kommune skal anses å gå over "innmark" eller "utmark" etter frilufsloven § 1a. Stien har vært benyttet som ferdselsvei helt tilbake til steinhoggertiden. Eiendommen ble bebygd med ei hytte før bygningsloven av 1965 trådte i kraft. Stien gikk således over eiendommen før den ble bebygd. For steinhuggersamfunnet på Spjærøy ble stien benyttet som ferdselssti mellom Sydengen og Sand. Videre har stien vært atkomst for fastboende og hytteeiere i mange år før Eriksson kjøpte eiendommen. Stien har vært inntegnet på kart og i kommuneplaner. Det er derfor ingen sti som er etablert i nyere tid. Hvaler kulturvernforening påtok seg å merke eksisterende veier og stier våren/sommeren 2015. Det er for øvrig satt opp skilt om hensynsfull ferdsel på stien og stiens beskaffenhet er ikke slik at det er noen som oppholder seg der.

Spørsmålet retten skal ta stilling til, er om allmennheten ikke lenger skal ha adgang til å ferdes på stien. Det beror på om stien har endret status fra utmark til innmark. Hvaler kommune bestrider at det er grunnlag for å hevde at det har funnet sted en slik omdanning.

Stien omfattes av begrepet "utmark", jf. frilufsloven § 1a andre ledd. Stien og dermed ferdselen går verken gjennom gårds plass, hustomt eller likende hvor allmenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrengsel for Eriksson. Det innebærer at allmennheten har rett til å ferdes på stien i henhold til frilufsloven § 2.

Videre gjør kommunen gjeldende at stien ikke faller inn under begrepet gårds plass, herunder den nærmeste plassen foran huset, eller under begrepet hustomt. Etter Høyesteretts praksis må en vurdering foretas ut fra terrengets aktuelle beskaffenhet, hvor både størrelse, terrengforhold, arrondering og plassering vil få betydning. I saken her er det romslige uteoppholdsarealer uten innsyn bak boligen i retning sjøen (dvs. i østlig og sørlig retning). Stien går ikke over Erikssons private sone.

Stien kan ikke anses som et område hvor ferdselen vil innebære utilbørlig fortrengsel og ulempe for Eriksson. Dette er en svært streng norm. Ved vurderingen her skal det legges til grunn at allmennheten utøver ferdselsretten i samsvar med frilufsloven § 2 og § 11.

Eriksson har dessuten foretatt betydelige byggetiltak på egen eiendom. Det innebærer at avstanden fra boligen til stien er blitt kortere enn det var opprinnelig. Videre har Eriksson innrettet seg etter forholdene på stedet ved å gjennomføre en rekke tiltak for å hindre innsyn fra de som ferdes på stien. Dette er også forhold som taler mot at stien skal anses som innmark.

Både Erikssons eiendom og stien ligger i strandsonen på Hvaler. Det er fastsatt i kommuneplanens arealdel. Eiendommens og stiens plassering tilsier derfor at grunneier må tåle mer med hensyn til allmennhetens ferdsel enn eiendommer lenger unna sjøen. Kommunen mener videre at det ikke er andre alternativer eller egnede traséer for stien som ivaretar allmennhetens interesser i tilstrekkelig grad. Hvaler kommune har vurdert andre alternativer, men slike forslag er ikke akseptert av andre grunneiere i området.

Dersom retten skulle komme til at stien går over innmark, gjør kommunen gjeldende at allmennheten har etablert en ferdselsrett ved alders tids bruk/allemannshevd etter hevdsloven § 8. Slike etablerte rettigheter hindrer at Eriksson kan nekte allmennheten å gå over eiendommen. De som har hytter og som bor sør for eiendommen gnr. 42, bnr. 245 har i likhet med allmennheten benyttet stien i lang tid.

Det er heller ikke fra Erikssons side ført bevis for at allmennhetens bruk av stien er sjenerende for Eriksson. Det vises til vitneforklaringene fra Leif Arne Johansen og Ragnar Nygren om bruken av stien.

Hvaler kommunes påstand:

1. Hvaler kommune frifinnes.
2. Hvaler kommune tilkjennes saksomkostninger.

Tingretten bemerker:

Tingretten har kommet til at Hvaler kommune v/ ordføreren skal frifinnes og tilkjennes saksomkostninger.

Retten har vurdert om søksmålet skal avvises på grunn av spørsmål om Hvaler kommune er rett saksøkt. På grunn av partenes påstander er retten henvist til å behandle saken. Det er ikke lagt ned avvsningspåstand.

Tingretten legger til grunn faktum slik det er beskrevet foran i dommen.

Retten tar først stilling til om kyststien fra Sydengen til Sand på Spjærøy på Hvaler går i innmark eller utmark. Friluftsløven § 1 a første ledd fastslår at "som innmark eller like med innmark reknes i denne lov gårdsplass, hustomt, dyrket mark, engslått og kulturbeite samt likende område hvor almenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrensel for eier eller bruker. Udyrkete, mindre grunnstykker som ligger i dyrket mark eller engslått eller er gjerdet inn sammen med et slikt område, reknes også like med innmark. Det samme gjelder område for industrielt eller annet øyemed hvor almenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrensel for eier, bruker eller andre". Videre fastslår friluftsløven § 1 a andre ledd at "med utmark mener denne lov udyrket mark som etter foregående ledd ikke reknes like med innmark".

Friluftsløven § 2 bestemmer at i utmark kan enhver ferdes til fots hele året, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet. Friluftsløven § 3 omhandler ferdsel i innmark og § 3 a omhandler ferdsel på vei eller sti i innmark.

Tingretten finner det utvilsomt at kyststien forbi Leifebakken 6, gnr. 42, bnr. 245 i Hvaler går i utmark og at enhver kan ferdes til fots der hele året, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet. Den omtvistede kyststien på Sydengen har vært etablert langt tilbake i tid og er blitt benyttet gjennom svært mange år – og lenge før Eriksson kjøpte eiendommen i mai 2004.

Retten viser til møtebok for Hvaler bygningsråd den 4. november 1986, hvor det av bygningssjefens innstilling fremgår at "det forutsettes at veien som går forbi boligen ikke følger med ved fradelingen". Selv om bygningsrådet i vedtak endret innstillingen noe, ble det uttalt at "bygningrådet forutsetter at grensene krysser atkomstveien og til fjellfoten. Det forutsettes at veien holdes åpen for almen ferdsel." Det fremgår for øvrig av fremlagte fotografier fra langt tilbake at det har vært atkomst med bil forbi Erikssons eiendom til andre eiendommer i området. Etter at Eriksson anla gjerde rundt sin eiendom, er denne atkomsten fjernet. Retten legger også vekt på vitneforklaringene fra Thorhild Bankerød, Egil Syversen, Leif Arne Johansen, Torill Ottesen og Paul Henriksen. Disse vitneforklaringene viser klart at stien/veien, som går forbi Erikssons eiendom, har vært benyttet av allmenheten og folk i området gjennom svært mange år.

Thorhild Bankerød, bodde på Basto, en eiendom som ligger syd for Erikssons eiendom. Hun har forklart at hennes far flyttet til Basto i 1921. Den aktuelle veien/stien som går forbi Eriksson var den som ble benyttet. Hun har forklart at de også kjørte bil forbi Erikssons eiendom, dvs. den gamle hytta som lå der, og parkerte på parkeringsplassen som var anlagt syd for Erikssons eiendom. Bankerød har forklart at det aldri var noen diskusjon om stien eller veien, fordi den gikk der den lå ligger, lenge før hytta på Erikssons eiendom ble bygd.

Egil Syversen var medlem av Hvaler bygningsråd da fradelingsvedtak ble gjort i 1986. Han har forklart at han kjente tidligere hytteeier, Sandli. Sandli ønsket bruksendring fra hytte til bolig og ville flytte dit Eriksson bor i dag. Syversen opplyste også at de fleste av hyttene til Leif Jensen hadde punktfeste. Grunneieren Leif Jensen var opptatt av at stier og veier skulle være åpne for alminnelig ferdsel som før. Det er bakgrunnen for at bygningsrådet besluttet at veien skulle holdes åpen for alminnelig ferdsel. Syversen har for øvrig forklart at han har brukt stien forbi Erikssons eiendom som trimløype i mange år og siden han flyttet til Sydengen.

Leif Arne Johansen er født på feriehemmet Myrvoll, helt nord på Spjærøy. Han forklarte at helt fra 1951/1952 brukte familien stien forbi Erikssons bolig når de skulle handle i butikken på Sand. Johansens tante, som er 17 år eldre enn Johansen, har forklart til

Johansen at hun gikk på stien med mat til sin bror, da han arbeidet som steinhogger på Sand. Johansen har forklart at stien den gang gikk nærmere hytta til Sandli. Johansen har også kjørt forbi eiendommen med traktor i 1963. Han brukte da traktor for at de skulle bore vekk noe fjell, slik at stien ble fremkommelig med barnevogn. Han forklarte også at det etter at bilene kom til området, ble kjørt forbi Sandlis eiendom og parkert biler rett syd for Sandlis eiendom. Han har forklart at hovedatkomst for hans tante og onkel til sin eiendom, var denne aktuelle stien.

Torill Ottesen har forklart at hennes far bygde en hytte i Storekilen på hennes bestemors eiendom i 1940-årene. Ottesen overtok hytta i 1976 og har vært i området i "alle år". Hun har forklart at hun benyttet veien fra Sydengen over Basto til Sand når de skulle handle. De gikk da opp Leifebakken, forbi huset til Eriksson og forbi Basto. Hun har forklart at dette var hovedferdselsåren fra Sydengen til Sand.

Ragnar Nygren er hytteeier i området. Nygrens hytte ligger 50 – 100 meter syd for Erikssons bolig. Nygren kjøpte hytta i 1979, men den ble bygd på 1960-tallet. Nygren forklarte at han alltid har gått opp Leifebakken og på stien forbi Erikssons eiendom for å komme frem til sin hytte. Han har også forklart at han tidligere kjørte forbi Erikssons hus og parkerte på en liten opparbeidet parkeringsplass på sydsiden av Erikssons bolig. Det går imidlertid ikke lenger, fordi Eriksson har gjerdet inn sin eiendom. Det er derfor ikke lenger atkomst for bil forbi Eriksson. Det har han imidlertid godtatt. Han mente at det var større trafikk på stien i "gamle dager" enn det er nå. Han opplyste at han i utgangspunktet var skeptisk da det ble satt opp skilter med kyststi, men han har ikke merket særlig økning i trafikken forbi hytta.

Paul Henriksen er leder av Hvaler kulturvernforening. Han har forklart at foreningen tok initiativ til merking av stier og veier på Spjærøy. Henriksen forklarte om et betydelig steinhoggermiljø på Sand og Dybedal. Steinhoggerne på Sand brukte stien forbi Erikssons eiendom og Basto på arbeid og når de skulle til Folkets hus på Sydengen. Beboerne i området brukte også stien til Sand og folk på Sand brukte stien når de skulle til Folkets hus. Henriksen hadde sin egen barndom hos sin bestemor, som bodde på Sydengen. Den gang brukte de også den aktuelle stien. Han mente den aktuelle stien var benyttet i vel 100 år.

De vitneforklaringer, som det er referert fra ovenfor, viser klart at stien som går og veien som tidligere gikk forbi Erikssons eiendom, har vært benyttet i mer enn 100 år. Retten er ikke i tvil om at stien var hovedtraséen fra Sand til Sydengen. Beboerne i området, hytteeierne og steinhoggerne brukte stien som sin hovedatkomstvei. At det har vært andre stier i området, som også har vært benyttet, tilsier ikke en annen vurdering.

Retten finner det videre klart at stien, slik den nå fremstår, ikke omfattes at begrepet "gårds plass", "hustomt" eller "lignende område hvor almenhetens ferdsel vil være til

utilbørlig fortrengsel" for Eriksson, jf. friluftsløven § 1 a andre ledd. Det innebærer at allmennheten har rett til å ferdes på stien i henhold til friluftsløven § 2. Ved vurderingen viser retten til vitneforklaringene som er sitert foran om at stien/den tidligere veien har vært benyttet i svært mange år, at bygningsrådet besluttet at veien skulle holdes åpen for alminnelig ferdsel, jf. fradelingsvedtaket, samt at hytta som lå på Erikssons eiendom før de overtok, opprinnelig hadde punkt feste. Eriksson har dessuten i forhold til tidligere grunneier foretatt omfattende arbeider på vestsiden av huset og oppgradert eiendommen betydelig. Det er tiltak som har bidratt til å hindre innsyn fra de som ferdes på stien. De arbeider som er gjort tilsier også at området som ligger utenfor gjerdet inn mot fjellfoten og hvor kyststien i dag går, ikke kan omfattes av begrepene "gårds plass", "hustomt" eller "lignende område".

Tingretten legger til grunn at ferdselsretten utøves i samsvar med friluftsløven § 2 og § 11 og at allmennhetens ferdselsrett ikke innebærer utilbørlig fortrengsel og ulempe for Eriksson. At Eriksson opplever økt bruk av kyststien sommerstid, når det er mange turister/feriegjester på Hvaler, tilsier ikke en annen vurdering. Kyststien var etablert i området mange år før Eriksson overtok den aktuelle eiendommen. Eiendommen ligger også i strandsonen, jf. Hvaler kommuneplans arealdel. Det innebærer at Eriksson må tåle mer med hensyn til allmennhetens ferdsel enn eiere av eiendommer som ligger lenger unna sjøen. Retten viser her til Rt-2005-805 (Hvaler-dommen). I avsnitt 72 uttaler førstvoterende med tilslutning fra de øvrige dommere:

Til tross for at trafikken over Wilhelmsens eiendom til tider kan være svært stor og det finnes en alternativ sti, er jeg imidlertid kommet til at bruken av stien over Wilhelmsens eiendom ikke kan anses å være til utilbørlig fortrengsel for ham. Ved denne vurderingen har jeg i tillegg til de samme momenter som jeg har nevnt ved avgjørelsen av hvor langt hustomtbegrepet strekker seg, lagt vekt på at stien over Wilhelmsens eiendom i alle fall har vært benyttet som hovedatkomst til Kaffebukta siden 1966, og således lenge før sjøboden ble ombygd til anneks, og at etableringen av stien skjedde i samsvar med de forutsetninger om ferdselsrett for allmennheten som lå til grunn for konsesjonsvedtaket i 1965, og for at det i 1966 ble gitt dispensasjon fra forbudet mot bygging i 100-meters beltet langs sjøen.

Retten bemerker for øvrig at stien er inntegnet på kart og flyfoto over området og har vært merket på slike kart fra mange år tilbake.

Retten er etter bevisførselen kommet til at stien/kyststien går i utmark og at allmennheten kan ferdes der hele året når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet, jf. friluftsløven § 2 og § 11.

Kommunen har opplyst at den har vurdert alternative traséer for kyststien. Forsøk på å etablere slike alternative traséer har ikke ført frem på grunn av motstand fra andre grunneiere i området. Den etablerte sti/kyststi som går forbi Erikssons eiendom, er en etablert kyststi, som Eriksson må akseptere fortsatt bruk av.

Selv om det ikke er nødvendig for resultatet i saken her, bemerker tingretten at allmennheten har etablert en ferdselsrett i området ved alders tids bruk/allemannshevd, jf. hevdsloven § 8. Det vises til det som er sitert fra vitneforklaringene foran i dommen. Disse rettigheter som er etablert langt tilbake i tid og lenge før Eriksson kjøpte eiendommen, innebærer at Eriksson ikke kan nekte allmennheten å bruke stien forbi eiendommen.

Det er som følge av dette ikke grunnlag for å pålegge kommunen å fjerne markering i kart som viser kyststien over Erikssons eiendom.

Etter dette frifinnes Hvaler kommune.

Det er lagt ned påstand om at kommunen tilkjennes saksomkostninger. Eriksson har tapt saken og skal etter tvisteloven § 20-2 første ledd, jf. andre ledd dekke kommunens saksomkostninger fullt ut. Saken har ikke vært tvilsom. Retten kan ikke se at unntaksbestemmelsene i tvisteloven § 20-2 tredje ledd bokstavene a-c kommer til anvendelse. Eriksson må derfor betale Hvaler kommunes saksomkostninger. Kommunens prosessfullmektig har krevd dekket et salær på 292 384 kroner inkludert utlegg. Saksomkostningene skal begrenses til det som er rimelig og nødvendig for en forsvarlig behandling av saken, jf. tvisteloven § 20-5. Saken dreier seg om et begrenset tema. Hovedforhandlingen ble gjennomført på i underkant av to dager. Det er beregnet 92 timer til forberedelse og 14 timer til hovedforhandlingen og forberedelse mellom rettsdagene. Retten mener at dette er alt for høyt for en sak med et så vidt begrenset tema. Retten fastsetter de nødvendige saksomkostningene til 240 000 kroner inkludert merverdiavgift. Oppfyllelsesfristen for saksomkostningene er to uker fra forkynnelsen, jf. tvisteloven 19-7 første ledd siste pkt.

Dommen er ikke avsagt innen lovens frist. Grunnen er det sykdom hos dommeren, svært høyt arbeidspress i tingretten, samt reise- og feriefravær. Prosessfullmektigene er imidlertid underrettet om at domsavsigelsen er blitt forsinket.

DOMSSLUTNING:

1. Hvaler kommune v/ ordføreren frifinnes.
2. Ellinor Synnøve og Per Ove Eriksson betaler saksomkostninger til Hvaler kommune innen 2 – to – uker fra forkynnelsen med 240 000 – tohundreogførtitusen – kroner.

* * *

Dommen forkynnes for partene ved prosessfullmektigene.

Retten hevet.

Arnfinn Agnalt

Rett utskrift bekreftes
30.06.2017, Magnus Cato Andersen (el.sign.)
Fredrikstad tingrett

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker

Reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 om anke til lagmannsretten og Høyesterett regulerer den adgangen partene har til å få avgjørelser overprøvd av høyere domstol. Tvisteloven har noe ulike regler for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger.

Ankefristen er én måned fra den dagen avgjørelsen ble forkynt eller meddelt, hvis ikke noe annet er uttrykkelig bestemt av retten. Ankefristen avbrytes av rettsferien. Rettsferie er følgende: Rettsferiene varer fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag, fra og med 1. juli til og med 15. august og fra og med 24. desember til og med 3. januar, jf. domstoloven § 140.

Den som anker må betale behandlingsgebyr. Den domstolen som har avsagt avgjørelsen kan gi nærmere opplysning om størrelsen på gebyret og hvordan det skal betales.

Anke til lagmannsretten over dom i tingretten

Lagmannsretten er ankeinstans for tingrettens avgjørelser. En dom fra tingretten kan ankes på grunn av feil i bedømmelsen av faktiske forhold, rettsanvendelsen, eller den saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen.

Tvisteloven oppstiller visse begrensninger i ankeadgangen. Anke over dom i sak om formuesverdi tas ikke under behandling uten samtykke fra lagmannsretten hvis verdien av ankegenstanden er under 125 000 kroner. Ved vurderingen av om samtykke skal gis skal det blant annet tas hensyn til sakens karakter, partenes behov for overprøving, og om det synes å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket eller ved behandlingen av saken.

I tillegg kan anke – uavhengig av verdien av ankegenstanden – nektes fremmet når lagmannsretten finner det klart at anken ikke vil føre fram. Slik nekting kan begrenses til enkelte krav eller enkelte ankegrunner.

Anke framsettes ved skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Selvprosederende parter kan inngi anke muntlig ved personlig oppmøte i tingretten. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater inngir muntlig anke.

I ankeerklæringen skal det særlig påpekes hva som bestrides i den avgjørelsen som ankes, og hva som i tilfelle er ny faktisk eller rettslig begrunnelse eller nye bevis.

Ankeerklæringen skal angi:

- ankeinstansen
  - navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
  - hvilken avgjørelse som ankes
  - om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
  - det krav ankesaken gjelder, og en påstand som angir det resultatet den ankende parten krever
  - de feilene som gjøres gjeldende ved den avgjørelsen som ankes
  - den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil
  - de bevisene som vil bli ført
  - grunnlaget for at retten kan behandle anken dersom det har vært tvil om det
  - den ankende parts syn på den videre behandlingen av anken
-

Anke over dom avgjøres normalt ved dom etter muntlig forhandling i lagmannsretten. Ankebehandlingen skal konsentreres om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet og tvilsomme når saken står for lagmannsretten.

Anke til lagmannsretten over kjennelser og beslutninger i tingretten

Som hovedregel kan en *kjennelse* ankes på grunn av feil i bevisbedømmelsen, rettsanvendelsen eller saksbehandlingen. Men dersom kjennelsen gjelder en saksbehandlingsavgjørelse som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, kan avgjørelsen for den skjønnsmessige avveiningen bare angripes på det grunnlaget at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan bare ankes på det grunnlaget at retten har bygd på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig.

Kravene til innholdet i ankeerklæringen er som hovedregel som for anke over dommer.

Etter at tingretten har avgjort saken ved dom, kan tingrettens avgjørelser over saksbehandlingen ikke ankes særskilt. I et slikt tilfelle kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Anke over kjennelser og beslutninger settes fram for den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt ved kjennelse etter ren skriftlig behandling i lagmannsretten.

Anke til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Slikt samtykke skal bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. – Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta til behandling anker over *kjennelser og beslutninger* dersom de ikke reiser spørsmål av betydning utenfor den foreliggende saken, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves, eller den i det vesentlige reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelse og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.
